

Extrait de la revue **SingulierS** du 1er trimestre 2008

Revue des parlers romans de la province de Luxembourg

Editeur responsable: P. Otjacques, rue de la Hette 19 - 6840 Neufchâteau

Rubrique : Éditorial

L' Walon, li rmède po l' ivyiner

Oufti, vol la côzu ute ci poûri ivyiner !

L' ivyiner, dins nos viadjes, po lès séniors (ké bê mot), c' èst l' mwate sêzon, c'èst l' cile ki ptit z-a ptit fêt moru nos djins. Si ç' n' èst nin l' mwart ki v' mine è vosse viadje bis', c' èst l' mwart di vos muskes, di vos idées, di vost' agrès !

A mwins d' avèr one propriété di deûs, treûs hèctâres, è l'ivyiner, vos n' avez pus rin a fêt. Lès ortensias, lès iris ont stî spatès, lès fleûrs di bwardure racrampotées brèyèt leû mizère, lès rôzîs ont sti rbachès, lès hayes ricwèfées, lès cortis avadjès ont stî rtournès, lès fouyes souwées, racrolées ont stî ramèchnées, lès pazès hawès. Tot è-st-an orde.

Oi ravalée, les chètrons po ratokè l' feû sont ktayès, lès bwès a mèzère sont èpilès, li gate èst wastée su l' bèrwète adjokée su li rmorke èsconte dol paro dol grègne. Po d' foû, lès gros bwès sont racwadlès, lès montants rastokès èt les toles raloyées. I pout fè freud, l'ome blanc a po rèsponde.

Pus rin a fè, pus d' rêzons d' harnôchè par ci par la, nos séniors vont dmore d'rasta su leû tchèrê, lès pus nawes stôres è leû fôteûy. Il îront ô pus lon al situve, ou bôktè al fignesse sins pont d' avance, i fêt grigneû, i n' passe nin one âme. Fôt bin dîre ki c' èst do tins a atrapè tos lès mèhins do Bon Dju. Vos rafreûdichez, vos sprognez, vos bawez, vos èstèz codu mon parent, vos avez l' matchuré si nin l' gripe ! C' èst insi k' on raclérit les rangs dès vîs.

L'ome n' èst nin eûreûs a n' rin fè. Après sakant djoûs, vos avéz dèdjà lès djoûtrîes dès gngnos èt dès keûdes k' adèrichèt èt ki crochèt si vos v' lèvéz trop vite ou ki vos vléz makè one pîre èvè c' pourî tchin la ki fornike dins lès anvions ou ki vint pichè ô pîd d' vosse bwèsse ôs lètes.

L' ivyiner, c' èst l' mwart di vos muskes, mès ossi mwart di vos idées. Sûr, i vint co bin t't-anawète li vèjin po côzè one eûre ou deûs, mès...!

- Tin kî vla, Djôzèf ! Èt alôrs' ?
- Têses-tu, c' èst l' ivyiner !
- Bin, t' as l' télévuzion, hin ?

Li télévîzion ? Li journal parlé ? Dès scandales a n' è nin fini. Cici ki s'a ècrachè lès pates avou lès sous dès pôvres, cila, on djon.nêt, k'a djouwè one lêde fârce a s' sociètè avou sès mwès placemints. Cicile k'a u l' coradje do tni a gougne li mayeûr k'èkzajèréve, mès k'on vout mète di costè come one pèstifèrée pace k'èle a wazu lèwè s' limwe, cilale, lèye, ki s' dismousse po on mazazine, èt danjereûs po mostrè ki s' novè ome n'èst nin si mô toumè, k'èle a co d' l'avenant. Po l' rèsse, lès films ? I s' porsiyèt, èt l' bon gangne todi, ou i moussèt o lèt. Rin ! T'as jusse Josephine ange gardien, Louis la brocante èt Barnaby. Lès documantères ? Lès min.mès orêzons : l' nature ki fèt dès sin.nes, gn-a tot ki fond come lès sous di m'porte-manôye cand dji paye mi mazout èt, asteûre, vla dès pics di polûcion a n' nin mêstriye : l' tins n' a pus pont d' êr !

Al télévîzion, c' èst tos lès djous l' minme rim'ram'. A z-è divnu malôde ou a lèyi toumè, s' è foute cwè èt lèyi moru nos idées.

Mimile m' dijéve djà fin parèy nin pus tôrd k'èyîr a propos dès gazètes. Li, ki lît l'gazète jusk' ôs numéros dès pâjes èt ki n' sèt s' passè do mouftè su l' journalisse, m'dijéve :

– Âh ça, dès feûs d' tchiminées gn-a po fè (dis, i tèlefone ôs pompiés ! èt l'djeû èst djouwè) dès inçandîes (one bèle grande imodje èt kékes racontârs). Voci, on djon-nê s'a fèt pèpiè avou kékes grames (nin dîre li nom), là, dès vèjins ki s'apougnet, s' mascôrdèt ou s' touwèt (trop tôrd, i n' èstéve nin la, rin ki dès supôzicions). Cici lodje è s-t ôto (il a sayè do sèpe li coron mès va vèy...), cila on l'va mète an vèyeûse pace k' i travaye di trop èt k' on tuwô ôrèt yu chère (mès wêre di comantères, wêre di djins, wêre di fleûrs, malôji di s' fê one idée). È l' ivyinr, lès gazètîs fèt c' k' is plèt. I dmeûre li nécrolojîe. L' ivyinr touwe tot !

– Ay, mès nin po tot l' monde parèy ! Wête Richard, li, il a s' PC. Il èst dsus dès eûres ô long ! Li tins passe pus vite !

– Ay, mès i m' a cand d' min.me dit ki tot n' aléve nin po l' mî. Il a on bê gros magot, i pout vikè deûs, treûs vîes sins s' fèt dès blans tchfés, mès i brêrèt bin tos lès djoûs, di-st-i : sès actions bachèt tot finr' ! I s' kibèrtunéye : lès dêrins djoûs èles avint l' êr di s' ragrawyè, èt pus non. Il a dès sous mès ç' n' èst nin dicôze tos lès djoûs ! I n' in.me nin k' on lès lî chompîe. C' èst l' ivynr po lès pèzants ossi ! S' moral èst come li dolâr, fwart bas !

– Âh ça ? Mès mi, co cwinze djoûs èt pus chapè ! To l' sés bin, c' èst do parèy ô min.me chake anée.

Nos vla fin d' janvié, on côze dja dol St Valantin ! On z-a tortos one Valentine, nin one sinte n' ègzajèrans nin, èt on va fièsti ça. Èt pus l' carnaval (gn-a pônt mon lès flaminds di cès machins la) èt pus dès chèraudes èt dès grands feûs, dès ocâzions po moussè foû. Chapè !

Èt i gn-a dja mî k' ça ! Tos les tàyâtes walons rdrovèt, pus d' vint tropes sul province, po dès miles djins. (Pierre, li prézidint dol FCWGLB a bin u sogne do publiè l'agenda. Bravô !) Do tàyâte è walon, lès gazètîs è vont fè leû bûre. Còzu tos lès djoûs, c' èst dja dès bèlès grandès imôdjies è coleûr dès tropes, dès bons longus bokèts po vantè lès ârtisses èt houkèt lès djins a vikè dès bèlès sizes. C' èst ôte tchôse ki l' ram'dam' dès Rambo ki spètèt dès inocints, dès toxico k' i s' fèt pèpiè, dès alcolo ki dvièrsèt lès vîs djins ! Di payasson, l' gazète divint rodje tapis.

Èt rvoci lès copinerîes ! Sûr dîj su l' province ! Dès copinerîes ki rpurdèt halin.ne : lès frileûs rabizèt, lès cis ki ossèt dja o mantche s' î réhazârdèt. On s' î rasson.ne, on rit, on cachelée, on

s'dène do bon tins, on pôrtée l' amitiè èt lès gâtrîes, lès idées, on ravike ! L' altimète do moral rimonte ! On s' racrèstéye ! La, on n' vèt pus passè lès eûres, c' èst Boonen ki v' dobèle.

Li 20 d'avri, c' èst l' fèstival dès récitâcions walones ol grande mohon dol Culture di Môtche. I fôt raprinde dès tècses ôs èfants, l'zî aprinde a s' tini d'adreût... Di l' ocupâcion po l' ci ki vout. Gn-a pas a dîre, o deûzin.me bokèt d' l' ivyînr, po lès waloneûs, i gn-a al tchûze !

Èt kékefîes, k' asteûre k' i fêt clér on pô pus tôrd, vos avéz do tins po lire on tècse ou deûs dès lîves do Muzée d' ol Parole : "Su Nassogne fêt bon vikè !" da J. Bily ou " Doze fèmes " da J. Thiry. Walon èt francès an cope. C' a fêt do bin ! Do bon walon ki fêt sorîre èt dène a rèflèchi.

Por mi, l' ivyînr èst ute ! È l' ivyînr, li Walon, c' èst vos-anticyclône, vosse Actimel, vos-Activia, vosse fée Rita... " *Salut lès waloneûs èt bon prétins !* "

Joseph BILY